

Bureau voor Archeologie Rapport 167

Eilandseweg 32, Nederhorst den Berg, gemeente Wijdmeren: een bureauonderzoek

Colofon

titel: Bureau voor Archeologie Rapport 167. Eilandseweg 32,
Nederhorst den Berg, gemeente Wijdmeren: een
bureauonderzoek

auteur(s): M. Hanemaaijer (KNA archeoloog Ma)

autorisatie: A. de Boer (KNA senior prospector)

datum: 13 april 2015

ISSN: 2214-6687

© Bureau voor Archeologie

Koningsweg 244 Utrecht

T 030 245 18 95

E info@bureauvoorarcheologie.nl

I <https://www.bureauvoorarcheologie.nl>

Administratieve gegevens

Projectnummer	2015031601
Provincie	Noord-Holland
Gemeente	Wijdmeren
Plaats	Nederhorst den Berg
Toponiem	Eilandseweg 32
Centrum locatie (RD)	130.973 474.388
Omvang plangebied	9 ha
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer	66.066
Soort onderzoek	een bureauonderzoek
Opdrachtgever	R. Buelens RoyalHaskoningDHV
Uitvoerder	Bureau voor Archeologie
Kaartblad	31F
Periode van uitvoering	April 2015
Bevoegd gezag	Gemeente Wijdmeren
Beheerder en plaats van documentatie	Bureau voor Archeologie, Koningsweg 244, Utrecht

Figuur 1: Ligging van het plangebied.

Inhoudsopgave

	Samenvatting.....	5
1	Inleiding.....	6
	1.1 Doelstelling en vraagstelling.....	6
2	Bureauonderzoek.....	8
	2.1 Methode.....	8
	2.2 Huidige situatie en beoogde ingreep.....	8
	2.3 Aardkunde.....	8
	2.4 Bewoning en historische situatie.....	10
	2.5 Bekende Waarden.....	11
	2.6 Gespecificeerde verwachting.....	13
3	Conclusie.....	16
4	Advies.....	17
5	Literatuur.....	18
	Figuren.....	19

Samenvatting

Bureau voor Archeologie heeft een bureauonderzoek uitgevoerd voor de uitbreiding van een chaletpark aan de Eilandseweg 32 te Nederhorst den Berg. In verband met eventuele toekomstige graafwerkzaamheden is in dit onderzoek het gehele chaletpark als plangebied meegenomen.

Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA, protocollen 4002 en 4003. In het kader van het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd, om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied.

De voorgenomen bodemingreep bestaat de realisatie van een aantal chalets in het noordoosten van het plangebied. De chalets zullen worden geplaatst op 10 cm dikke stelconplaten, voor de fundering zal niet worden gegraven. Verder zullen er drainage, een weg en kabels en leidingen worden gerealiseerd. Voor het wegcunet en de kabels en leidingen zal waarschijnlijk tot ca. 80 cm -mv worden gegraven.

Ongeveer vijf meter diep bevindt zich de top van de pleistocene afzettingen (dekzand). In de top van deze afzettingen kunnen archeologische resten uit het Neolithicum en ouder aanwezig zijn. Hierboven bevinden zich oeverafzettingen van de Vecht tot aan het maaiveld. Mogelijk is ook een crevassecomplex van de Vecht aanwezig. De Vecht was actief vanaf de IJzertijd. In het plangebied kunnen daarom vanaf het maaiveld resten vanaf de IJzertijd voorkomen. In de Late Middeleeuwen is het achterliggende veengebied ontgonnen, waarbij de Vecht als ontginningsbasis diende. In het westen van het plangebied is op de kadastrale minuut bebouwing ingetekend en in het noordwesten bevindt zich de 17^e eeuwse hofstede Stilhorn. Mogelijk heeft deze bebouwing oudere (laatmiddeleeuwse) voorgangers.

Bureau voor Archeologie adviseert een verkennend en karterend booronderzoek uit te voeren ter plaatse van de geplande uitbreiding van het vakantiepark. De diepte van de voorgenomen werkzaamheden beperkt zich tot de archeologische niveaus uit de IJzertijd en recenter. Op basis van deze verwachting kan daarom gebruik worden gemaakt van standaard methode D1 van de Leidraad Karterend Booronderzoek van de SIKB. In aanvulling wordt aanbevolen om een aantal boringen extra te reserveren voor het onderzoek naar de westelijke sloot, die mogelijk de gracht van de hofstede is geweest.

Indien elders in het park graafwerkzaamheden zijn voorzien die de vrijstellingscriteria van de gemeente overstijgen, wordt aanbevolen daar eveneens archeologisch booronderzoek uit te voeren.

Ondanks dat dit onderzoek met de grootst mogelijke zorgvuldigheid is uitgevoerd, is het nooit uit te sluiten dat archeologische resten worden aangetroffen op plaatsen en dieptes die niet waren voorzien. Bureau voor Archeologie wijst er in dat geval op dat men bij bodemversturende activiteiten verplicht is om eventuele vondsten en grondsporen te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met artikel 53 van de Monumentenwet uit 1988. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Wijdemeren.

1 Inleiding

Bureau voor Archeologie heeft een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor de uitbreiding van een chaletpark aan de Eilandseweg 32 te Nederhorst den Berg. In verband met eventuele toekomstige graafwerkzaamheden is in dit onderzoek het gehele chaletpark als plangebied meegenomen.

Figuur 2 Weergave van het plangebied (rode contour).

In het gebied geldt de archeologische waarde categorie 3 en 4. In het bestemmingsplan is deze vertaald naar de dubbelbestemming Waarde Archeologie 2 en 3. Dit houdt in dat bij werkzaamheden over een oppervlak groter dan 500 m² en dieper dan 40 cm -mv (Waarde Archeologie 3) en groter dan 100 m² en dieper dan 35 cm (Waarde Archeologie 2) archeologisch onderzoek verplicht is.

Het plangebied heeft een oppervlak van ca. 9 ha zie fig. 2, dit omvat het huidige chaletpark (8 ha) en de voorgenomen uitbreiding met ca. 1 ha. De beoogde ontwikkeling leidt tot een bodemverstoring tot Hiermee valt het in de verplichting om een onderzoek op de locatie uit te voeren.

Het onderzoeksgebied is een zone met straal van circa 500 m daaromheen.

1.1 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting.

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

- Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?
- Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?

-
- Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?
 - Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
 - Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:
 - Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?
 - Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA 3.3, protocol 4002.¹

In het kader van het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd, om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied. Eerst wordt het plan- en onderzoeksgebied vastgesteld en wordt het onderzoek gemeld bij ARCHIS. Daarna wordt achtereenvolgens de aardkundige, archeologische en historische context van het te onderzoeken gebied bestudeerd. Deze gegevens leiden tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. In de gespecificeerde verwachting worden de mogelijk aanwezige archeologische waarden beschreven in termen van onder meer de diepteligging, omvang, ouderdom en conservering.

Genoemde stappen leidden tot onderhavig rapport en het openbaar maken van de resultaten bij Archis en het e-Depot voor de Nederlandse Archeologie.² In de hierna volgende hoofdstukken worden de belangrijkste onderzoeksgegevens gepresenteerd.

2.2 Huidige situatie en beoogde ingreep

Het plangebied ligt in de gemeente Wijdmeren in de plaats Nederhorst den Berg. Het plangebied is momenteel in gebruik als chaletpark en grasland. De bebouwing binnen het park bestaat uit chalets, sanitaire voorzieningen en een entree met kantoor. Een strook grond in het noordoosten van het plangebied is momenteel in gebruik als grasland en zal in de toekomst worden toegevoegd bij het chaletpark (fig. 2, 3, 4 en 5).

De beoogde ingreep bestaat uit de realisatie van een aantal chalets op een perceel aansluitend op het bestaande chaletpark (fig. 4 en 5). Het precieze aantal chalets is nog niet bekend. De chalets zullen worden geplaatst op 10 cm dikke stelconplaten, voor de fundering zal niet worden gegraven. Verder zullen er drainage, een weg en kabels en leidingen worden gerealiseerd. Voor het wegcunet en de kabels en leidingen zal waarschijnlijk tot ca. 80 cm -mv worden gegraven.

2.3 Aardkunde

De aardkundige gegevens staan samengevat in tabel 1.

In het plangebied bevindt zich het Pleistocene oppervlak tussen -4 m en -6 m NAP. De Pleistocene afzettingen in deze omgeving bestaan grotendeels uit dekzand dat gevormd is gedurende de laatste IJstijd.³ Tussen 3850 en 5500 v. Chr. Raakt het plangebied bedekt met het kustveen dat in omvang steeds verder toenam.

In de vroege IJzertijd ontstaat het Vecht – Angstel systeem. Er worden rivierafzettingen gevormd bestaande uit zand (beddingafzettingen) en zandige

1 (SIKB 2010)

2 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Data Archiving and Networking Services)

3 (De Mulder 2003)

klei (oeverafzettingen, fig. 6 en 7).⁴

Het ontstaan van het Vecht – Angstel systeem hangt nauw samen met crevasses en avulsies. Crevasses zijn natuurlijke oeverwaldoorbraken die ontstaan bij hoge rivierafvoer doordat de oevers overstromen en plaatselijk eroderen. Bij de vorming van crevasses kunnen meerdere geulen tegelijk ontstaan. Deze zogenaamde geulen stromen als een soort miniatuur-rivieren de komgebieden in. De relatief kleine erosiegeulen kunnen in de loop van de jaren zo groot worden dat ze gedeeltelijk of helemaal de functie van de hoofdriever overnemen. In dit geval spreken we van avulsies.

Het Vecht – Angstel systeem is rond 2757 cal. BP (vroeg IJzertijd, 800 v. Chr.) ontstaan toen het oude dal van de Rijn ver was opgevuld. Bij Utrecht vond de avulsie van de Oude Rijn plaats. Oorspronkelijk heette deze rivier de Angstel (de huidige Vecht) en stroomde door het westelijke veengebied tussen Utrecht en Abcoude naar het noorden waar hij bij Muiden uitmondde in de Zuiderzee. In de Romeinse tijd resulteerde een nieuwe avulsie bij Portengen in de vorming van de Vecht en het verlanden van de Angstel.

Het plangebied bevindt zich direct ten oosten van de Vecht, in een zone waar oeverafzettingen en/of crevasseafzettingen van de Vecht kunnen voorkomen. Op het hoogte-reliëfkaart die op basis van het AHN is gemaakt, zijn de oeverafzettingen en/of crevasseafzettingen te herkennen aan de oranje tinten. Het maaiveld ligt op gemiddeld -0,8 m NAP (fig. 8 en 9). Waar de uitbreiding van het chaletpark zal plaatsvinden ligt het middendeel hoger: hier ligt het maaiveld op een hoogte van ca. -0,4 m NAP. Een goede verklaring is hiervoor nu niet beschikbaar.

In het plangebied zijn kalkloze drechtvaaggronden gekarteerd. Deze gronden liggen op de overgang van rivierklei naar het veengebied. De gronden hebben een bovengrond die bestaat uit humusrijke zware klei. Hieronder bevindt zich een matig humeus tot humusarm kleipakket, dat afhankelijk van de afstand tot de rivier doorloopt tot 40 of 80 cm -mv. Hieronder begint het veenpakket.⁵

In het plangebied staat een boorprofiel van Dinoloket geregistreerd.⁶ Dit profiel bestaat uit zandige klei tot een diepte van 4,6 m -mv op matig fijn zand. De zandige klei kan worden geïnterpreteerd als oeverafzettingen van de Vecht. Het zand kan worden geïnterpreteerd als de top van het Pleistoceen (dekzand).

In het plangebied staan geen boorprofielen uit BISNederland geregistreerd.⁷

<i>Bron</i>	<i>Situatie plangebied, omschrijving</i>
Geologie (fig. 6) ⁸	Formatie van Echteld, Rivierzand en -grind
Geomorfologie ⁹	rivier inversierug
AHN (fig. 8 en 9) ¹⁰	Gemiddeld -0,8 m NAP, centraal deel uitbreiding ca. -0,4 m NAP
Bodemkunde ¹¹	Kalkloze drechtvaaggronden, profielverloop 1 GWT III

4 (Cohen e.a. 2012)

5 (Alterra Wageningen UR 2012)

6 (Dinoloket) – boorprofiel B31F2011

7 (Alterra Wageningen UR 2012)

8 (De Mulder 2003)

9 (De Lange e.a. 1969)

10 (Kadaster en PDOK 2014)

11 (Stichting voor Bodemkartering 1970)

Tabel 1: Aardkundige waarden.

2.4 Bewoning en historische situatie

Het plangebied ligt in een veengebied dat sinds de IJzertijd wordt doorsneden door de Vecht. Middenin het uitgestrekte veengebied boden de oeverwallen van de Vecht een zeldzame, hoge en droge plaats voor bewoning vanaf de IJzertijd. In de Romeinse tijd werd de Vecht veelvuldig bevaren. Er zijn binnen de gemeente Wijdemeren echter (nog) geen resten uit de IJzertijd en de Romeinse tijd aangetroffen. Ook in de Vroege Middeleeuwen werd de Vecht bevaren. De oude bewoningskern van Nederhorst den Berg, die zich ca. 900 m ten noordoosten van het plangebied bevindt, is waarschijnlijk ontstaan in de Vroege Middeleeuwen. De ontginning van het veengebied vond plaats vanaf de Late Middeleeuwen. Vanaf een ontginningsbasis, vaak een veenriviertje, werden sloten in het veen gegraven om het te ontwateren. Er zijn twee typen ontginningen te onderscheiden: één die wordt gekenmerkt door een onregelmatige verkaveling, deze vond plaats op initiatief van de lokale bevolking en één die wordt gekenmerkt door een regelmatige verkaveling op initiatief van de graven van Holland en de bisschoppen van Utrecht. In de Late Middeleeuwen ontstonden burchten en kastelen, zo ook het kasteel in Nederhorst den Berg. Het exacte stichtingsjaar van kasteel Nederhorst is onbekend, maar het bestond in ieder geval al in 1257.¹³

Op de oudste geraadpleegde kaart, de kaart van Blaeu uit 1659 (fig. 10) is ten westen van het plangebied langs de Vecht een weg afgebeeld. Ter plaatse van het plangebied is geen bebouwing afgebeeld, deze kaart is echter niet gedetailleerd genoeg om dit met zekerheid te stellen.

Op de kadastrale kaart uit 1811 – 1832 (fig. 11) is in het zuidwesten van het plangebied bebouwing afgebeeld. Het resterende deel van het plangebied is voornamelijk in gebruik als grasland maar er zijn ook stukjes bos, boomgaard, tuin en akkerland.

In het noordwestelijke deel van de kadastrale minuut is omkaderd terrein zichtbaar. Dit is het terrein van buitenplaats Stilhorn. Voor 1691 was op het terrein al een hofstede aanwezig, in de loop der tijd werden de bezittingen uitgebreid. In 1778 is sprake van een boerenhofstede met landerijen en een herenhuis. Hofstede en herenhuis werden los van elkaar verkocht, het herenhuis werd toen enige tijd als herberg gebruikt. Het is onduidelijk wanneer het herenhuis is verdwenen. Het terrein is op de kadastrale minuut in gebruik als weiland.¹⁴ De sloot aan de westzijde van de huidige uitbreiding valt vermoedelijk samen met de oostelijke grens van het hofstede terrein. Deze sloot heeft dus mogelijk als gracht dienst gedaan, en is wellicht breder geweest.

Op de Bonnekaarten uit 1881 en 1922 (fig. 13 en 14) verandert er weinig aan het grondgebruik binnen het plangebied. De buitenplaats Stilhorn staat met naam aangeduid.

Op de topografische kaart uit 1950 (fig. 15) zijn twee percelen in gebruik als akkerland, in het oosten van het plangebied is een drassig gebied ingetekend.

¹² (Cohen e.a. 2012)

¹³ (Husken 2010)

¹⁴ (Husken 2010); ook: <http://www.buitenplaatsenin nederland.nl>

Op de topografische kaarten uit 1970 en 1992 (fig. 16 en 17) is het huidige chaletpark in gebruik als kampeerterrein. Daar waar nu de uitbreiding is voorzien, blijft grasland. In terrein naast het kampeerterrein staat open water ingetekend op de plek waar op oudere kaarten drassig land staat aangeduid. Binnen het plangebied zijn een aantal wegen aangelegd en een aantal panden afgebeeld. Het actuele kaartbeeld (fig. 18) is vergelijkbaar.

Op de luchtfoto van het huidige chaletpark open plekken (grasveld) te zien; hier in het verleden ook chalets gestaan (fig. 19).

Op basis van gegevens uit de Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG) is het woonhuis in het zuidwesten van het plangebied gebouwd in 1915. De chalets zijn grotendeels gebouwd in 2003.¹⁵

2.5 Bekende Waarden

Archeologische onderzoeksmeldingen staan weergegeven in fig. 20. en staan toelicht in tabel 2.

Het plangebied maakt deel een groter onderzoeksgebied (de Horn en Kuijerpolder) die eerder is onderzocht door middel van een bureau- en booronderzoek in het kader van een kaderverbetering (onderzoeksmelding 23.634 en 57.874). Bij het booronderzoek is een verstoorde bovenlaag aangetroffen op oever- en komafzettingen op veen en dekzandafzettingen. De geplande werkzaamheden zullen niet verder reiken dan het archeologische niveau, het plangebied is vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkeling.

De Vecht is in het kader van een sanering onderzocht door middel van maritiem bureauonderzoek (onderzoeksmelding 24.517). Omdat het gebied een hoge verwachtingswaarde heeft voor alle categorieën vanaf de Romeinse Tijd tot en met de Nieuwe Tijd is een inventariserend veldonderzoek door middel van hoge resolutie side-scan-sonar- en multibeam geadviseerd. De baggerwerkzaamheden ter plaatse van een aandachtsgebieden dienen onder archeologische begeleiding plaats te vinden.

In het sportpark Overmeer heeft een bureauonderzoek en daarna een booronderzoek plaatsgevonden (ongeveer 800 m zuidoostelijk; onderzoeken 39.550 en 39.691). Bij het onderzoek zijn oeverafzettingen van de Vecht en een veenpakket aangetroffen. De de top van het dekzand bevindt zich daar op ongeveer 5 m diep. Bij het onderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Het plangebied is vrijgegeven.

In het kader van dijkverbetering aan de Vreelandseweg en oppervlakte compensatie aan de Nigtevechtseweg 47 hebben een bureau- en booronderzoek plaatsgevonden (ongeveer 500 m zuidwestelijk; onderzoeksmelding 60.552 en 60.553). De resultaten zijn nog niet beschikbaar.

Op de beleidskaart van de gemeente Wijdmeren valt het plangebied in een zone waar categorie 4 geldt (fig. 21). Deze waarde houdt verband met het voorkomen van oeverafzettingen van de Vecht. Deze zandige gronden waren lange tijd het enige goed bewoonbare gebied te midden van een veenmoeras. De Vecht vormde zich rond 800 v. Chr. en werd door de Romeinen maar ook door de Vikingen gebruikt als scheepvaartroute. Langs de rivier ontstonden nederzettingen zoals Nederhorst den Berg. In deze zone zijn sporen van bewoning en grondgebruik vanaf de IJzertijd te verwachten. Het is niet

15 (Kadaster 2013)

ondenkbaar dat delen van de potentieel aanwezig archeologische waarden zijn aangetast door moderne landbouwtechnieken of bebouwing.

<i>Bron</i>	<i>omschrijving</i>
Archeologische terreinen	geen
Waarnemingen	geen
Vondstmeldingen	geen
Onderzoeksmeldingen	<p>23.634 - Nederhorst Den Berg - Horn- en Kuijerpolder - bureauonderzoek</p> <p>Bureauonderzoek in het kader van kadeverbetering langs de Vecht in de Horn- en Kuijerpolder. Langs het traject bevinden zich twee Rijksmonumenten en is één archeologisch monument gelegen. Het archeologische monument betreft een terrein met resten van de voormalige buitenplaats Petersburg uit de 18e eeuw. Langs de Eilandseweg staan twee agrarische gebouwen uit de nieuwe tijd (nummer 11 en 16) die zijn aangemerkt als Rijksmonument. Archeologische resten tot aan de IJzertijd worden niet verwacht. Sporen van bewoning vanaf de vroege ijzertijd kunnen worden verwacht in het noorden van het plangebied en in de rest van het gebied vanaf de late IJzertijd. Uit de hierop volgende perioden tot aan de ontginningsperiode in de late middeleeuwen worden geen archeologische waarden verwacht. In de dorpen Nigtevecht en Nederhorst den Berg zijn aanwijzingen van bewoning vanaf de 10e eeuw na Chr. Uit historisch onderzoek blijkt dat de ontginning van de Horn- en Kuijerpolder in de late middeleeuwen is begonnen. De dijk is waarschijnlijk iets later aangelegd. In het plangebied worden archeologische waarden verwacht vanaf het eind van de vroege middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd.</p> <p>Op de plaats van bodemversturende activiteiten die gepaard gaan met het graven van de nieuwe teensloot wordt aanbevolen karterend booronderzoek uit te voeren.¹⁶</p> <p>57.874 - Nederhorst Den Berg - WMHK - Kadeverbetering Horn- en Kuijerpolder - booronderzoek</p> <p>Vervolg op onderzoek 23.634. Landschappelijk ligt het plangebied op de overgang van de oevers van de Vecht naar de kom. Globaal kenmerkt de lithologie in het plangebied zich door de volgende lagen: verstoorde bovengrond (bouwvoor/sanering), oever- en komafzettingen (deels opgenomen in de bouwvoor), veen en dekzandafzettingen.</p> <p>Op basis van de onderzoeksresultaten en de voorgenomen bodemingrepen kan worden geconcludeerd dat bij de uitvoering van de werkzaamheden geen archeologische waarden zullen worden verstoord. De beoogde bodemingrepen kunnen zonder verdere beperkingen ten aanzien van de archeologie worden uitgevoerd.</p> <p>24.517 - Vecht (Utrecht/Noord Holland) - bureauonderzoek</p> <p>Archeologisch bureauonderzoek ten behoeve van sanering Vecht (deel Utrecht – Muiden). De archeologische verwachting voor het plangebied is hoog. In het plangebied kunnen vier typen archeologica worden verwacht: 1. Vondsten gerelateerd aan scheepvaart: wrakken, ankers, inventaris en lading. 2. Depositievondsten in de meest ruime zin van het woord: van nederzettingsafval tot rituele deposities. 3. Restanten van infrastructurele ingrepen: oeverbeschoeiingen, vlonders, kades, veerponten, bruggen, dammen, gemalen, sluizen en dijken. 4. Sporen van menselijke activiteiten langs en deels in de rivier: visserij, vlasroten, wasplaatsen en watermolens.</p> <p>Advies: Omdat het gebied een hoge verwachtingswaarde heeft voor alle categorieën vanaf de Romeinse Tijd tot en met de Nieuwe Tijd, adviseren we een inventariserend veldonderzoek door middel van hoge resolutie side-scan-sonar- en multibeam uit te voeren. Niet alle</p>

16 (Wink 2007)

Bron	omschrijving
	<p>hierboven genoemde categorieën zijn op te sporen door middel van dit type onderzoek. Om deze reden is een aantal aandachtsgebieden gedefinieerd dat tijdens de baggerwerkzaamheden een vorm van archeologische begeleiding zal moeten krijgen.</p> <p>36.691 - Nederhorst Den Berg - BO Sportpark Overmeer-Zuid - bureauonderzoek</p> <p>De onderzoekslocatie ligt in het westelijk veengebied, met in het westelijk deel van de locatie oeverafzettingen van de Vecht. Deze oeverafzettingen hebben een hoge trefkans op archeologische resten uit de periode Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Het overige deel van de locatie ligt op komafzettingen met een lage trefkans. Daarnaast bevindt zich op een diepte van circa 3 m -mv het dekzandoppervlak met mogelijk archeologische resten uit de periode tot het Neolithicum. In de omgeving van de onderzoekslocatie zijn geen archeologische vondsten bekend, noch op het dekzandoppervlak, noch op de afzettingen van de Vecht.</p> <p>Aanbevolen wordt verder archeologisch booronderzoek uit te voeren om te bepalen of er daadwerkelijk archeologische waarden op de locatie aanwezig zijn. Hiermee kan bepaald worden of er nog een intacte podzolbodem in het dekzandoppervlak aanwezig is. Daarnaast kan middels een verkennend booronderzoek de aanwezigheid van oeverafzettingen van de Vecht vastgesteld worden. Het bevoegd gezag, de gemeente Wijdemeren, beslist of en in welke vorm er vervolgonderzoek dient plaats te vinden.¹⁷</p> <p>39.550 - Nederhorst Den Berg - Sportpark Overmeer Zuid - booronderzoek</p> <p>Het onderzoeksgebied ligt geheel op een pakket afzettingen van de Vecht. In het westelijk deel van de locatie zijn nog zandige oeverafzettingen van de Vecht aangetroffen. De top van deze afzettingen gaan geleidelijk over in komafzettingen. In het overige deel van het onderzoeksgebied bestaat de top van de afzettingen van de Vecht uit humeuze kleien die onder permanent natte omstandigheden zijn afgezet. Hieruit blijkt dat deze afzettingen waarschijnlijk niet aantrekkelijk geweest zijn voor bewoning en dat deze afzettingen daardoor een lage trefkans hebben op archeologische resten en/of sporen. Onder deze afzettingen ligt een pakket veen dat op een diepte van 4,87 tot 5,64 m -NAP overgaat in dekzand. Dit pleistocene dekzandoppervlak vertoont weinig variatie. De aanbeveling wordt gedaan dat vervolgonderzoek op de onderzoekslocatie niet noodzakelijk is.¹⁸</p> <p>60.552 - Nigtevecht - dijkverbetering Vreelandseweg - booronderzoek</p> <p>Resultaten (nog) niet bekend.</p> <p>60.553 - Nigtevecht – Nigtevechtseweg 47 oppervlaktecompensatie- booronderzoek</p> <p>Resultaten (nog) niet bekend.</p>
Gemeentelijke kaart	Categorie 4

Tabel 2: Bekende waarden in tot ca. 800 m van het plangebied.

2.6 Gespecificeerde verwachting

In de ondergrond van het plangebied bevinden zich oeverafzettingen van de Vecht op pleistocene afzettingen (dekzand). Mogelijk is ook een crevassecomplex van de Vecht aanwezig. Op de pleistocene afzettingen kunnen archeologische resten uit het Neolithicum en ouder aanwezig zijn. Na het

¹⁷ (Hebinck 2009)

¹⁸ (Hebinck 2010)

Neolithicum was het gebied een veenmoeras. De Vecht werd actief vanaf de IJzertijd. In en op de oeverafzettingen kunnen daarom resten vanaf de IJzertijd voorkomen. In de Late Middeleeuwen is het achterliggende veengebied ontgonnen, waarbij de Vecht als ontginningsbasis diende. In het westen van het plangebied is op de kadastrale minuut bebouwing ingetekend. In ieder geval heeft in de noordwesthoek een hofstede gestaan (Stilhorn). Mogelijk heeft deze bebouwing oudere (laatmiddeleeuwse) voorgangers.

In het plangebied worden drie archeologische niveaus onderscheiden. Deze worden als volgt gespecificeerd:

Niveau 1:

1. Datering : Paleolithicum tot en met Neolithicum
2. Complextypen : Alle complextypen kunnen aanwezig zijn. Grootste kans is de aanwezigheid van kampementen of nederzetting.
3. Omvang : Onbekend.
4. Diepteligging : In de top van het dekzand, naar verwachting op 5 m -mv.
5. Gaafheid, conservering en verstoringen: Eventuele vindplaatsen zijn gezien de diepe ligging waarschijnlijk goed geconserveerd.
6. Locatie : Hele plangebied.
7. Uiterlijke kenmerken: Strooiing van vuursteen (Paleolithicum en Mesolithicum), strooiing van aardewerk of archeologische laag (Neolithicum).

Niveau 2:

1. Datering : IJzertijd/Romeinse tijd.
2. Complextypen : Alle complextypen kunnen aanwezig zijn. Grootste kans is de aanwezigheid van een huisplaats / nederzetting.
3. Omvang : 500-2000 m², gemiddeld 1200 m² (huisplaatsen).¹⁹
4. Diepteligging : Op en in de top van oeverafzettingen van de Vecht stroomgordel.
5. Gaafheid, conservering en verstoringen: Als gevolg van de aanleg van het chaletpark waarschijnlijk (deels) verstoord, met name ter plaatse van de bebouwing (met uitzondering van de chalets, deze zijn zeer ondiep gefundeerd) en infrastructuur. Gezien het (historische) landgebruik ter plaatse van de uitbreiding (grasland) is de bodem waarschijnlijk intact.
6. Locatie : Hele plangebied.
7. Uiterlijke kenmerken: Archeologische laag bestaande uit het oorspronkelijke sediment (oeverafzettingen) vermengd met artefacten zoals bot-, houtskool- en aardewerkfragmenten.

Niveau 3:

¹⁹ Variatie in omvang van nederzettingen/huisplaatsen op basis van (Groenewoudt 1994)

1. Datering : Late Middeleeuwen.
2. Complextype : Alle complextypen kunnen aanwezig zijn. In het noordwesten ligt voormalige hofstede Stilhorn uit de 17^e eeuw. In de ondergrond bevinden zich mogelijk resten van de omgrachting en, daarbinnen, resten van funderingen. Ook buiten dit hofstede terrein kunnen resten van bebouwing aanwezig zijn.
3. Omvang : 500-2000 m², gemiddeld 1200 m² (huisplaatsen).²⁰
4. Diepteligging : Vanaf het maaiveld.
5. Gaafheid, conservering en verstoringen: Als gevolg van de aanleg van het chaletpark waarschijnlijk (deels) verstoord, met name ter plaatse van de bebouwing (met uitzondering van de chalets, deze zijn zeer ondiep gefundeerd) en infrastructuur. Gezien het (historische) landgebruik ter plaatse van de uitbreiding (grasland) is de bodem waarschijnlijk intact.
6. Locatie : Hele plangebied.
7. Uiterlijke kenmerken: Ophogingspakketten en of een archeologische laag bestaande uit het oorspronkelijke sediment (oeverafzettingen) vermengd met artefacten zoals bot-, houtskool- en aardewerkfragmenten.

²⁰ Variatie in omvang van nederzettingen/huisplaatsen op basis van (Groenewoudt 1994)

3 Conclusie

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

- Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?

De voorgenomen bodemingreep bestaat de realisatie van een aantal chalets in het noordoosten van het plangebied. De chalets zullen worden geplaatst op 10 cm dikke stelconplaten, voor de fundering zal niet worden gegraven. Verder zullen er drainage, een weg en kabels en leidingen worden gerealiseerd. Voor het wegcunet en de kabels en leidingen zal waarschijnlijk tot ca. 80 cm -mv worden gegraven.

- Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?

In de ondergrond van het plangebied bevinden zich oeverafzettingen/ crevassecomplex van de Vecht.

- Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?

Als gevolg van de aanleg van het chaletpark waarschijnlijk (deels) verstoord, met name ter plaatse van de bebouwing (met uitzondering van de chalets, deze zijn zeer ondiep gefundeerd) en infrastructuur. Gezien het (historische) landgebruik ter plaatse van de uitbreiding (grasland) is de bodem waarschijnlijk intact.

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Het is mogelijk dat in het plangebied archeologische waarden aanwezig zijn. Ter plaatse van de uitbreiding kunnen archeologische waarden vanaf de IJzertijd aanwezig zijn. Ter plaatse van de historische bebouwing in het westen van het plangebied is mogelijk een huisplaats uit de Late Middeleeuwen aanwezig.

- Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:

- Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?

Deze mogelijke waarden zullen mogelijk worden verstoord door het aanleggen van de drainage, het wegcunet en de kabels en leidingen.

- Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?

Er dient ter plaatse van de geplande uitbreiding van het chaletpark een verkennend en karterend booronderzoek te worden uitgevoerd ten einde de intactheid van de bodem te bepalen en de aan- of afwezigheid van archeologische resten vast te stellen. Indien elders in het park graafwerkzaamheden plaatsvinden dient ook hier aanvullend archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd.

4 Advies

Bureau voor Archeologie adviseert een verkennend en karterend booronderzoek uit te voeren ter plaatse van de geplande uitbreiding van het vakantiepark. De diepte van de voorgenomen werkzaamheden beperkt zich tot de ondiep gelegen archeologische niveaus (niveau 2 en 3). Op basis van de archeologische verwachting van deze niveaus kan gebruik worden gemaakt van standaard methode D1 van de Leidraad Karterend Booronderzoek van de SIKB.²¹

Datering	: Bronstijd – Middeleeuwen
Boogrid	: 30 x 35 m (10 boringen per hectare)
Boordiameter	: 3 cm
Waarnemingstechniek	: boormes

De uitbreiding van het park heeft een grootte van ongeveer 1 ha. Voor het karterend onderzoek volstaan zodoende ongeveer 10 boringen. Indien werkzaamheden zijn voorzien bij de westelijke grens van dit perceel, bij de sloot (bijvoorbeeld bij de aanleg van een brug) wordt aanbevolen extra boringen te reserveren om sloot nader te onderzoeken – het betreft waarschijnlijk de gracht van de 17^e eeuwse hofstede.

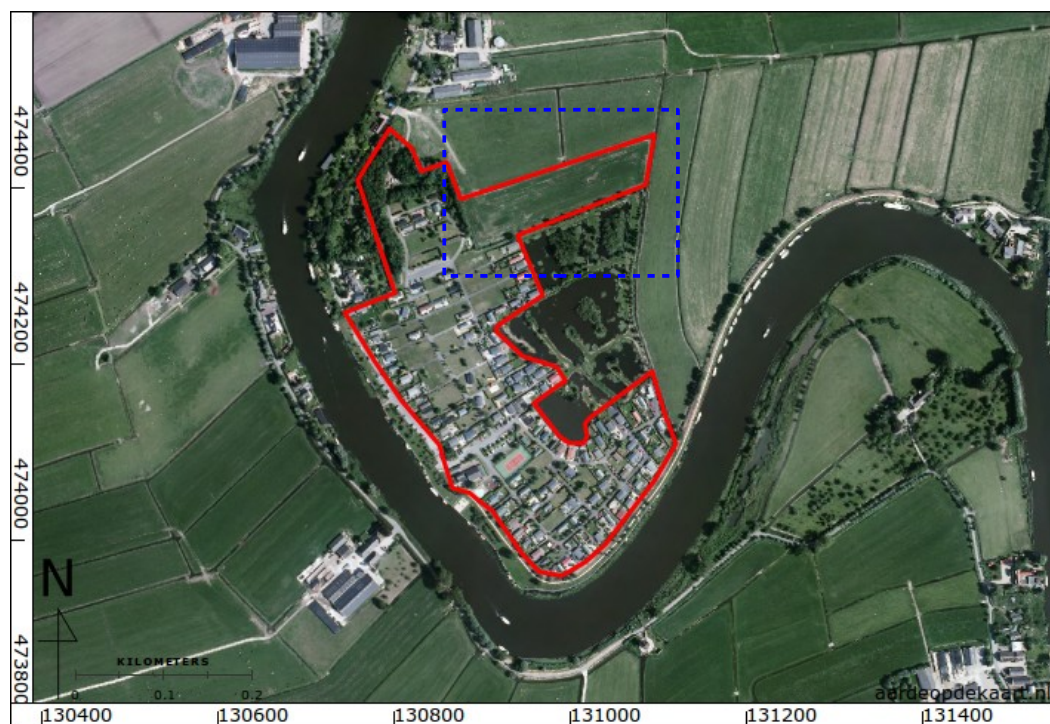
In het huidige chaletpark zijn nu geen werkzaamheden voorzien. Indien hier in de toekomst grondwerkzaamheden zijn gepland die de vrijstellingscriteria van de gemeente overstijgen wordt geadviseerd eveneens een karterend booronderzoek in overeenstemming met standaard methode D1 uit te laten voeren, voor zover de ingrepen buiten het terrein van Hofstede Stilhorn liggen. Voor werkzaamheden op het terrein van Hofstede wordt aanbevolen een onderzoek specifiek af te stemmen op de voorgenomen ingreep.

21 (Tol, Verhagen, en Verbruggen 2012)

5 Literatuur

- Alterra Wageningen UR. 2012. "BISNederland". *Bodemkaart 1 : 50 000*.
<http://www.bodemdata.nl/>.
- ARCHIS - Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. 2015. "Archis".
<http://archis2.archis.nl/archisii/html/index.html>.
- Blaeu, Joan. 1659. "Toonneel des Aerdriics ofte Nieuwe Atlas". Leiden.
<https://www.erfgoedleiden.nl/schatkamer/bladeren-door-blaeu/bekijk-de-atlas-blaeu>.
- Cohen, K. M., E. Stouthamer, H.J. Pierik, en A. H. Geurts. 2012. "Digitaal Basisbestand Paleogeografie van de Rijn-Maas Delta / Rhine-Meuse Delta Studies' Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography". Dept. Physical Geography. Utrecht University. <http://persistent-identificer.nl/?identificer=urn:nbn:nl:ui:13-nqjn-zl>.
- Dinoloket. "Ondergrondgegevens | DINOloket".
<http://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>.
- Groenewoud, B.J. 1994. "Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden." NAR 17.
- Hebinck, K.A. 2009. "Een archeologisch bureau-onderzoek voor het sportpark Overmeer-zuid te Overmeer, gemeente Wijdmeren (NH)". ARC-Rapporten 2009-183. Geldermalsen: Archaeological Research and Consultancy.
- . 2010. "Een verkennend archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen voor het Sportpark Overmeer-Zuid te Overmeer, gemeente Wijdmeren (NH)". ARC-Rapporten 2010-66. Geldermalsen: Archaeological Research and Consultancy.
- Husken, S. 2010. "Toelichting bij Beleidskaart Archeologie gemeente Wijdmeren". Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland.
- Kadaster. 2013. "BAG-Viewer". <http://bagviewer.geodan.nl/index.html>.
- Kadaster, en PDOK. 2014. "AHN2 - WCS service". <http://nationaalgeoregister.nl>.
- De Lange, G.W., J.A.M. ten Cate, G.C. Maarleveld, Stichting voor Bodemkartering, en Rijks Geologische Dienst. 1969. "Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000: Kaartblad nr. 31 Oost (Utrecht)". Wageningen: Stichting voor Bodemkartering.
- De Mulder, E.F.J. 2003. *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhof: Groningen [etc.].
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, en Data Archiving and Networking Services. "e-depot voor de Nederlandse archeologie". <http://www.edna.nl>.
- SIKB. 2010. "Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Landbodems". SIKB.
- Stichting voor Bodemkartering. 1970. "Bodemkaart van Nederland schaal 1: 50.000 : toelichting bij kaartblad 31 Oost Utrecht". Wageningen: Stiboka. <http://edepot.wur.nl/117825>.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen, en M. Verbruggen. 2012. "Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek". SIKB.
- WatWasWaar. "WatWasWaar". <http://watwaswaar.nl/>.
- Wink, K. 2007. "ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK KADEVERBETERING VECHTDIJK, HORN- EN KUIJERPOLDER". ARCADIS projectnummer 110403/WA7/550/000640/020. Hoofddorp.

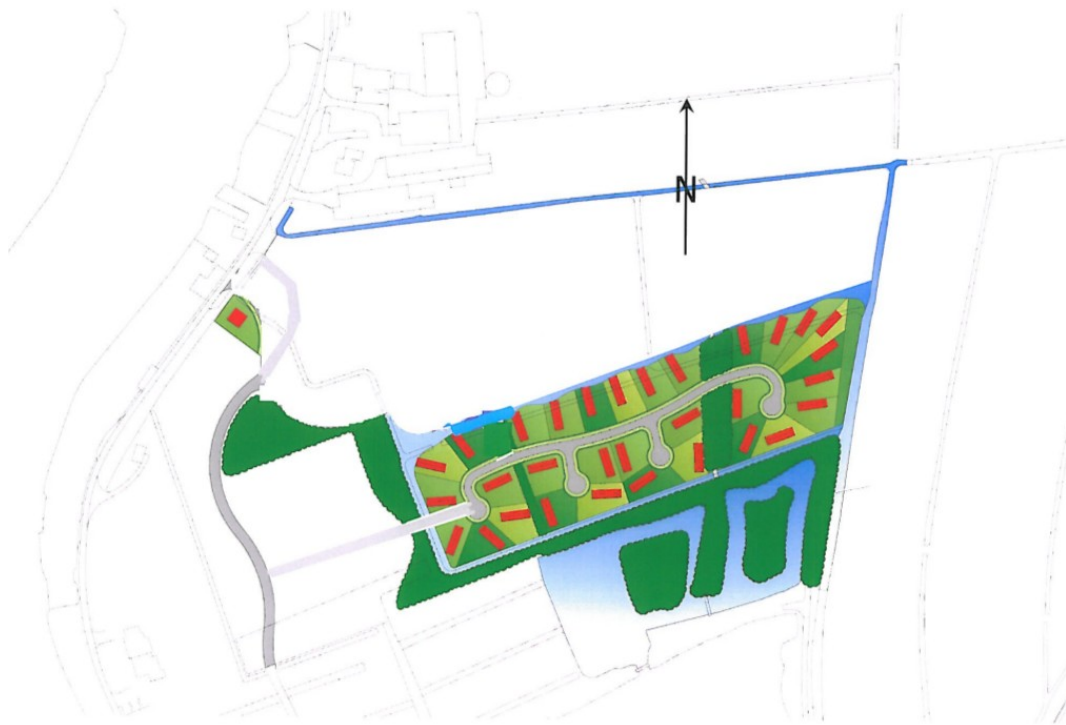
Figuren

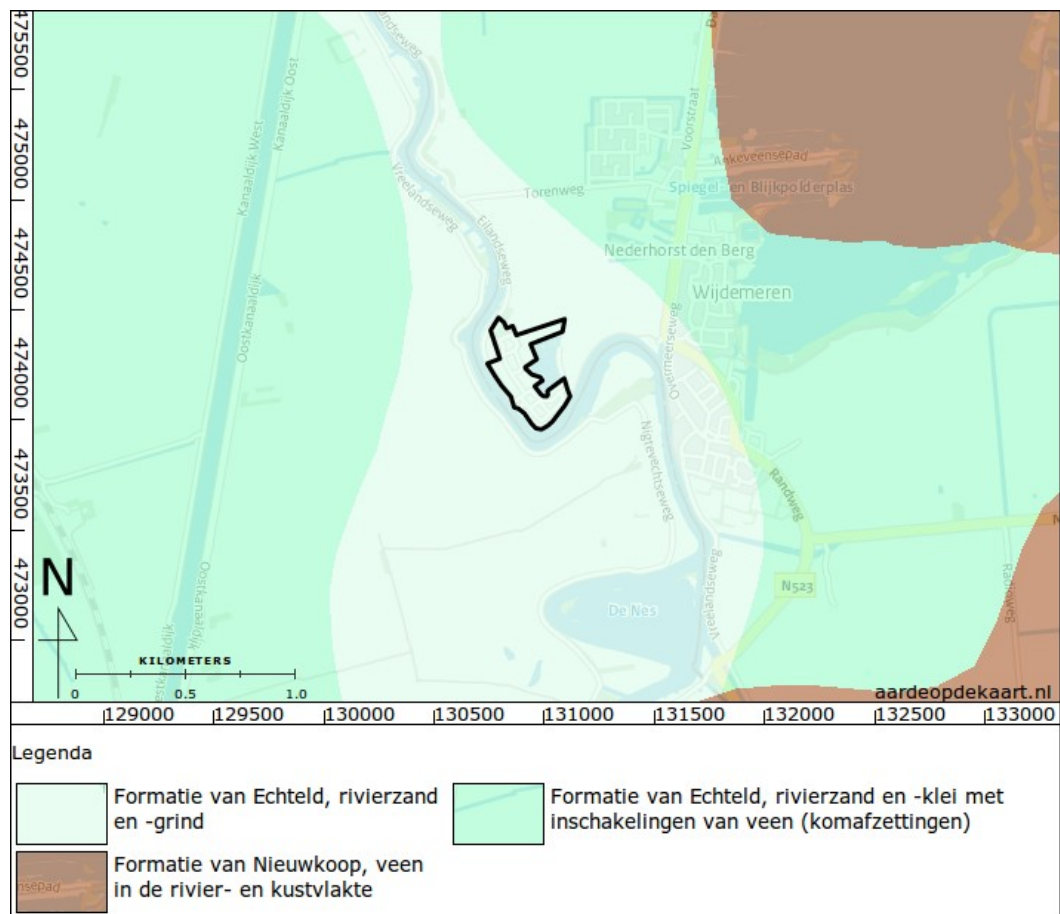
Figuur 3: Het plangebied geprojecteerd op de luchtfoto.

Figuur 4: Ligging van het perceel waar het voornemen bestaat het vakantiepark uit te breiden.

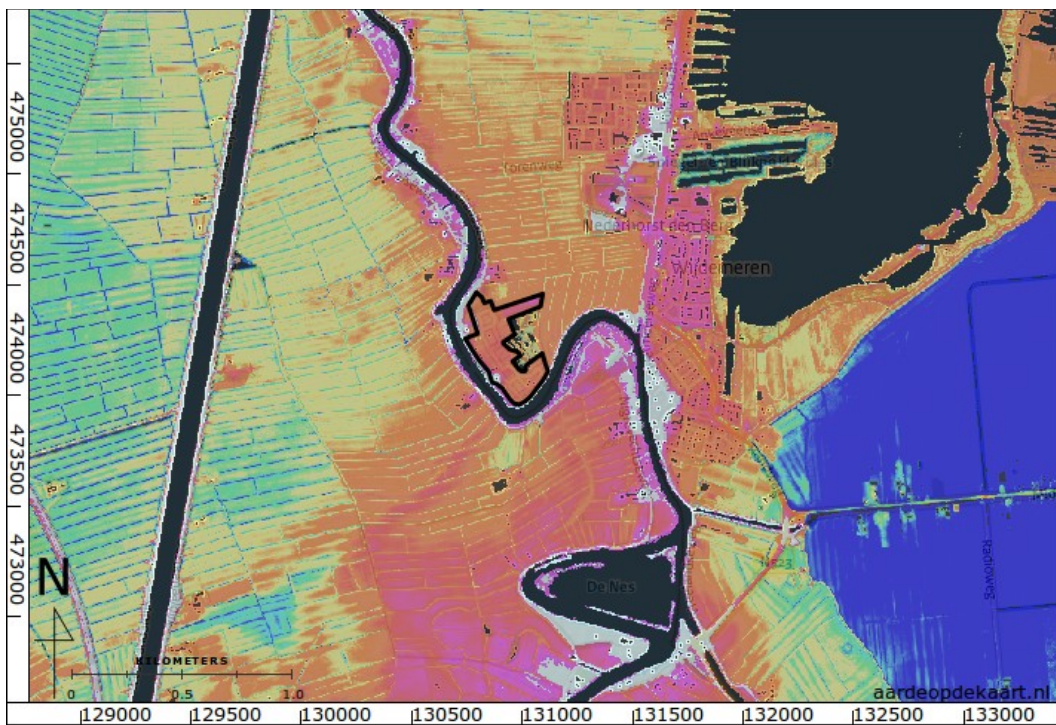
Figuur 5 Locatie van de uitbreiding in het noordoosten van het plangebied met voorbeeld verkaveling.

Figuur 6: Het plangebied geprojecteerd op de geologische overzichtskaart (De Mulder 2003).

Figuur 7: Meandergordelkaart (Cohen e.a. 2012). Legenda: paars = Vecht; groen = Angstel.

Figuur 8: Het plangebied op het AHN (Kadaster en PDOK 2014).

Figuur 9 Het plangebied op het AHN, ingezoomd (Kadaster en PDOK 2014).

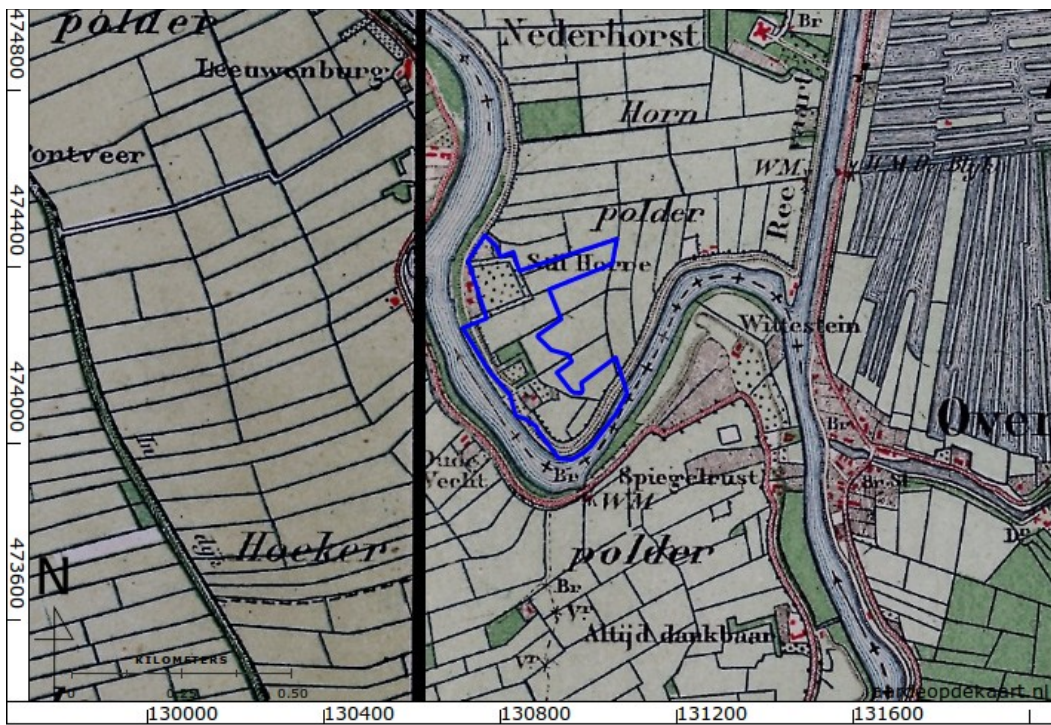
Figuur 10 Locatie van het plangebied op de kaart van Blaeu uit 1659 (Blaeu 1659).

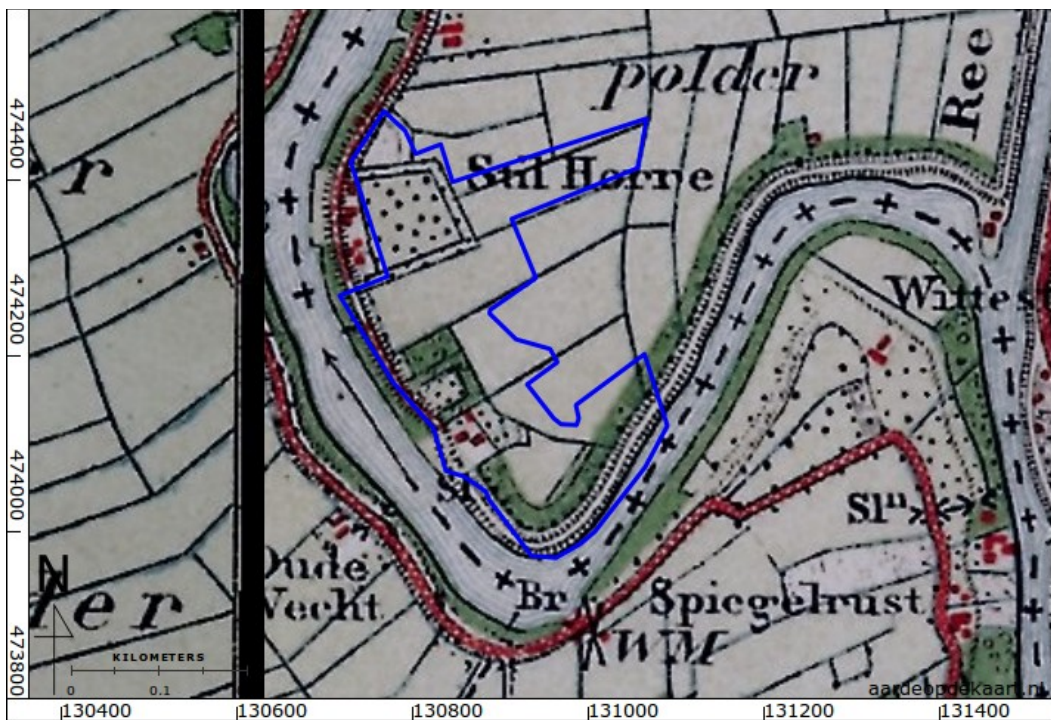
Figuur 11: Het plangebied op de kadastrale minuut uit 1811-1832 (WatWasWaar).

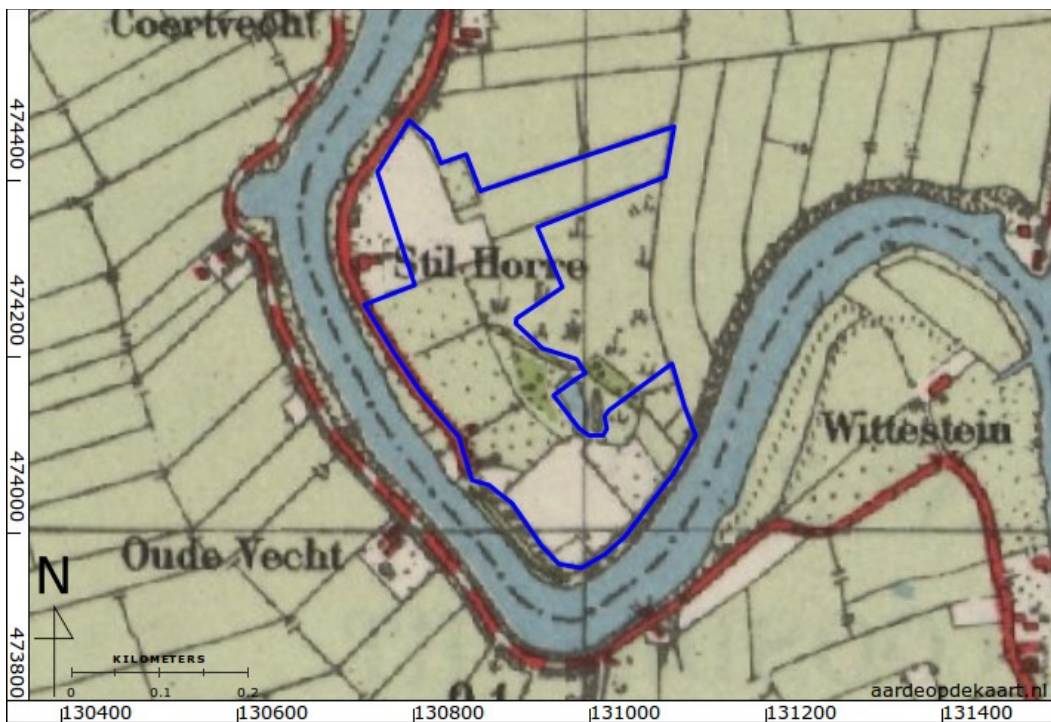
Figuur 12: Uitvergroting van de kadastrale minuut met de ligging van het terrein van Buitenplaats Stihorn. De lange banen zijn begin 19^e eeuw in gebruik als bouwland en bos, maar waren vermoedelijk oorspronkelijk de grachten.

Figuur 13 Het plangebied geprojecteerd op de Bonnekaart uit 1881.

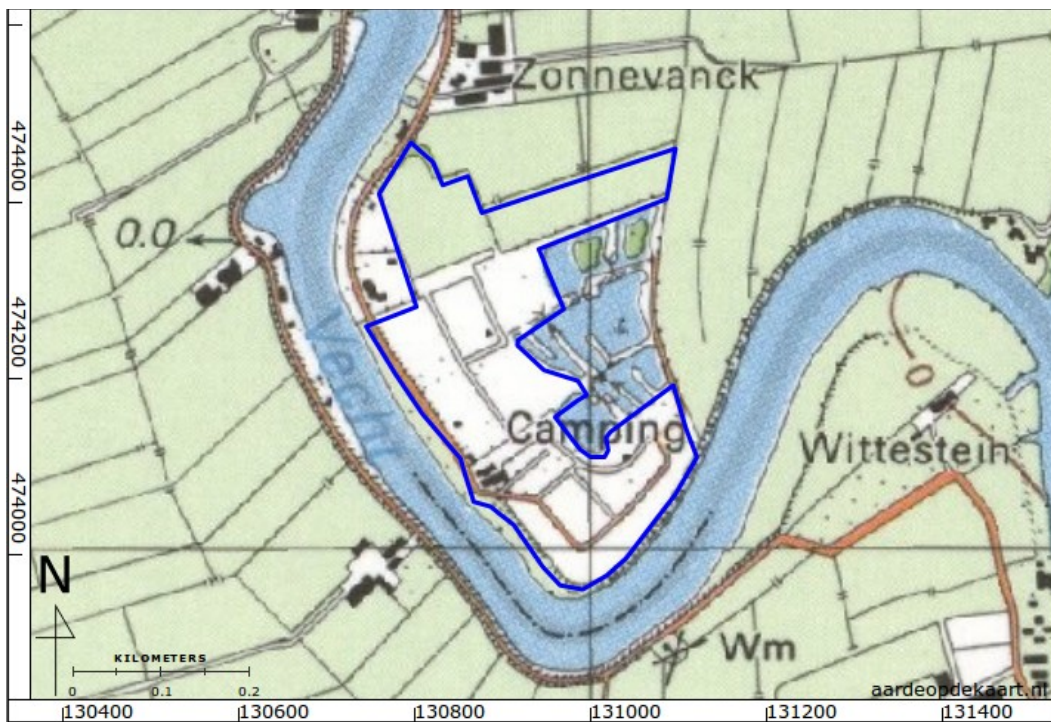
Figuur 14 Het plangebied geprojecteerd op de Bonnekaart uit 1922.

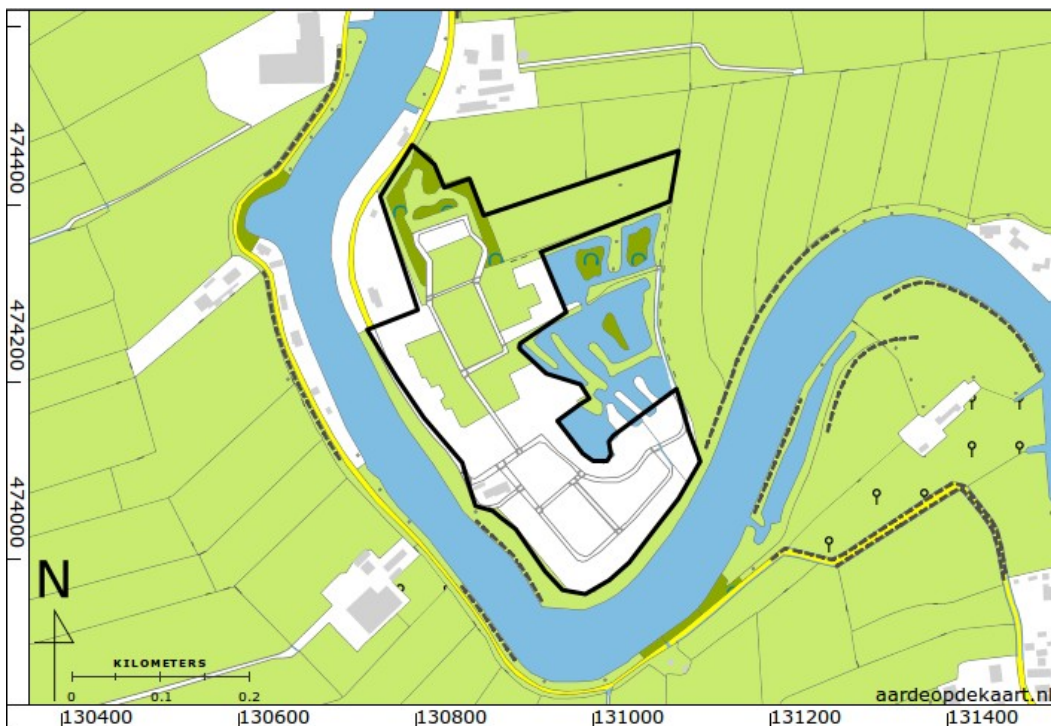
Figuur 15: Het plangebied geprojecteerd op de topografische kaart uit 1950.

Figuur 16: Het plangebied geprojecteerd op de topografische kaart uit 1970.

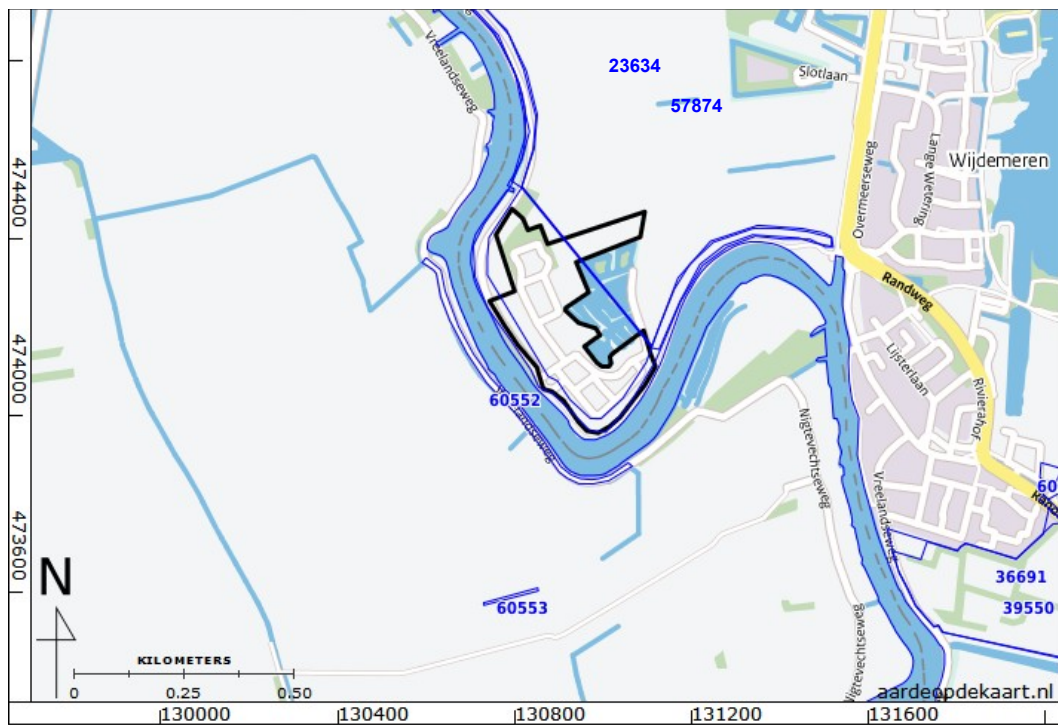
Figuur 17 Het plangebied geprojecteerd op de topografische kaart uit 1992.

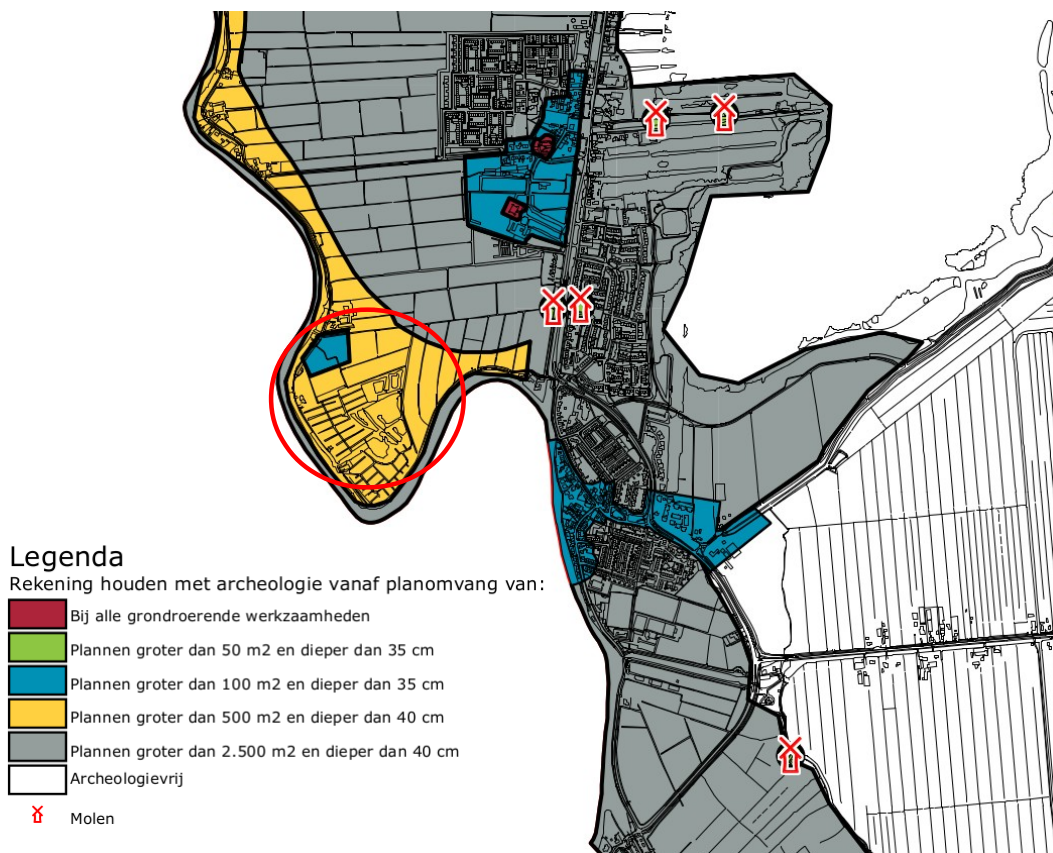
Figuur 18: Actuele topografische kaart.

Figuur 19: Luchtfoto.

Figuur 20: Onderzoeksmeldingen in het onderzoeksgebied (ARCHIS - Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2015).

Figuur 21 Ligging van het plangebied (rode cirkel) op de beleidskaart van de gemeente Wijdmeren.